

Role of NEP-2020 in promoting entrepreneurial Thinking

ડૉ.કરણસિંહ મહેન્દ્રસિંહ પરમાર

આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, સમાજશાસ્ત્ર વિભાગ ગુજરાત વિદ્યાપીઠ – અમદાવાદ

doi.org/10.64643/IJIRTV12I8-191480-459

પ્રસ્તાવના

- NEP 2020 (National Education Policy 2020) એ ભારતીય શિક્ષણ પ્રણાલિ માટે એક મહત્વપૂર્ણ દ્રષ્ટિકોણ છે, જે શ્રેષ્ઠ ગુણવત્તાવાળી શિક્ષણને સૌ માટે ઉપલબ્ધ બનાવવાના ધ્યેય સાથે અમલમાં આવી છે. આ નીતિમાં ઉદ્યોગસાહસિકતા અને ઇનોવેશનને પ્રોત્સાહન આપવાનું મુખ્ય ધ્યાન રાખવામાં આવ્યું છે. ઉદ્યોગસાહસિક વિચારસરણીને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે NEP 2020 ની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા નીચે દર્શાવવામાં આવી છે:
- વિશાળ વિચારધારા અને મનોવૈજ્ઞાનિક સક્ષમતા:
NEP 2020 એ વિદ્યાર્થીઓને પારંપરિક શૈક્ષણિક માળખાની બહાર વિચારો કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે. તે સંશોધન અને ક્રિયાત્મક મિશન પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે, જેથી વિદ્યાર્થીઓ નવા વિચારોને અવલંબે અને ઇનોવેશનના માર્ગો આગળ વધે.
- વિશ્વસનીયતાની અને લીડરશિપના વિકાસ માટેના માર્ગ
NEP 2020 એ વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસક્રમમાં નેતૃત્વ અને શ્રેષ્ઠતા માટે સંવર્ધન આપે છે, જેથી તેઓ સકારાત્મક અને સદ્-વ્યાપારી વિચારોના વિધાનકાર તરીકે આગળ વધે. આ રીતે, વેપાર, એન્ટરપ્રેન્યુરશિપ અને સાહસિક ઉદ્યોગોને આગળ વધારવામાં સહાય થાય છે.

- વિદ્યાર્થીઓ માટે કૃતિશીલતા અને ઇનોવેશન માટે અવકાશ:

NEP 2020 એ વિદ્યાર્થીઓને જ્ઞાન અને અનુભવના વિસ્તરણ માટે અનુકૂળ વાતાવરણ પ્રદાન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આથી, આબેહૂબ અવકાશને પ્રોત્સાહિત કરવું અને એન્ટરપ્રેન્યુરશિપ માટે અનુકૂળ માહોલ તૈયાર કરવો શક્ય બને છે.

- પ્રાકૃતિક અને સામાજિક પરિસ્થિતિઓ પર કેન્દ્રિત અભ્યાસક્રમ:

NEP 2020 એ સમકાલીન વૈશ્વિક પરિસ્થિતિઓમાં ઉદ્યોગસાહસિક વિચારસરણી અને કૌશલ્ય વિકાસ માટે સુધારાઓની શરૂઆત કરી છે. આ પ્રમાણે, દરેક ક્ષેત્રમાં માર્કેટ અને સામાજિક જરૂરિયાતોના અનુરૂપ વિચારધારાને આગળ વધારવા માટે શિક્ષણ પ્રણાલીનો અભિગમ સ્પષ્ટ છે.

- એન્ટરપ્રેન્યુરશિપ એજ્યુકેશન અને તાલીમ:

NEP 2020 એ એન્ટરપ્રેન્યુરશિપ શિક્ષણને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે ખાસ યોગદાન આપ્યું છે, જે શિક્ષણનાં તમામ સ્તરો પર જે કોઈ પણ વિદ્યાર્થીઓને વ્યવસાયિક વિચારો માટે માર્ગદર્શિકા આપે છે. એન્ટરપ્રેન્યુરશિપ એજ્યુકેશન અને તાલીમ એ એક મહત્વપૂર્ણ ક્ષેત્ર છે જે વ્યક્તિઓને પોતાનું વ્યવસાય શરૂ કરવાની અને સફળતા મેળવવાની પ્રક્રિયાને સમજવામાં મદદ કરે છે. આ પ્રકારની તાલીમ અને શિક્ષણનો ઉદ્દેશ વ્યક્તિને માત્ર વ્યવસાય શરૂ કરવા

માટેની તકનીકી જ્ઞાન આપવું નથી, પરંતુ તેમને સાચી મનોબળ, નિર્ણય લેવાની ક્ષમતા, નેટવર્કિંગ, અને વ્યાવસાયિક વિચારોને વિકસાવવાનો પણ છે.

એન્ટરપ્રેન્યુરશિપ એજ્યુકેશન અને તાલીમના મુખ્ય ઘટકો:

1. વ્યાવસાયિક વિચારધારા (Entrepreneurial Mindset): લોકોમાં સાવધાની, જોખમ લેવા, સ્નાતકોથી પ્રેરણા મેળવવી, અને સમસ્યાઓના સર્જનાત્મક ઉકેલોની શોધ કરવી.
2. પ્રારંભિક કાર્યાત્મક ક્ષમતા (Practical Skills): પાયાની વ્યવસાય કુશળતાઓ જેમ કે બજાર સંશોધન, નાણાંકીય વ્યવસ્થાપન, માર્કેટિંગ, અને ગ્રાહક સંલગ્નતા.
3. વિનિયોગ અને નાણાંકીય વ્યવસ્થાપન (Funding & Financial Management): એન્ટરપ્રેન્યુરસને તેમના વ્યવસાય માટે ફંડ મેળવવાની રીતો અને નાણાંનું યોગ્ય રીતે સંચાલન કરવાની જરૂરિયાત અંગે માર્ગદર્શન.
4. વ્યાવસાયિક નેટવર્કિંગ (Business Networking): એન્ટરપ્રેન્યુરશિપમાં સફળતા માટે મજબૂત નેટવર્કના મહત્વને સમજાવવું.
5. પ્રોબ્લેમ સોલ્વિંગ અને નવિનતા (Problem-Solving & Innovation): નવી સજાતીયતા અને પ્રતિસાદના આધારે નવા વિચારો અને ઉત્પાદન/સેવા વિકસાવવી.

એન્ટરપ્રેન્યુરશિપનાં એજ્યુકેશનમાં થતા લાભો:

- વિશ્વસનીયતા અને આત્મવિશ્વાસ: એન્ટરપ્રેન્યુરશિપ શીખવાથી લોકો વધુ આત્મવિશ્વાસી અને સકારાત્મક દૃષ્ટિકોણ સાથે વ્યાવસાયિક રીડ્યુકર બની શકે છે.

- કાર્ય પાર પાડવું: આ પ્રકારની તાલીમ લોકોને નિષ્ફળતા અને તેમાંથી શીખવાની મહત્વપૂર્ણ ક્ષમતાને સમજીને આગળ વધવામાં મદદ કરે છે.
- વ્યાવસાયિક સથળ પ્રદાન: એન્ટરપ્રેન્યુરશિપ એજ્યુકેશન વ્યક્તિઓને નવા ઉત્પાદનો અને સેવાઓને વધુ અસરકારક રીતે રજૂ કરવાની અને માર્કેટમાં સ્પર્ધા કરવાનું શીખવાડી શકે છે.

આ રીતે, NEP 2020 એ ઉદ્યોગસાહસિક વિચારસરણીને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે એક નવા દ્રષ્ટિકોણ સાથે મંચ પૂરું પાડે છે.

➤ ઉદ્યોગસાહસિકતા શિક્ષણનું સંકલન

1. ઉદ્યોગસાહસિકતા શિક્ષણ: NEP 2020 ઉદ્યોગસાહસિકતા શિક્ષણના મહત્વ પર ભાર મૂકે છે, વિદ્યાર્થીઓને નવીન વિચારસરણી, સમસ્યાનું નિરાકરણ અને જોખમ લેવાની કુશળતા વિકસાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે.
2. અભ્યાસક્રમ સાથે એકીકરણ: ઉદ્યોગસાહસિકતા શિક્ષણને મધ્યમ શાળાથી શરૂ કરીને શાળાના અભ્યાસક્રમમાં એકીકૃત કરવામાં આવશે, જેથી ઉદ્યોગસાહસિક માનસિકતા અને કૌશલ્યો કેળવવામાં આવે.

➤ નવીનતા અને સર્જનાત્મકતાને પ્રોત્સાહન

1. નવીનતા અને સર્જનાત્મકતાને પ્રોત્સાહન: NEP 2020 પ્રોજેક્ટ-આધારિત શિક્ષણ, હેકાથોન અને અન્ય પહેલ દ્વારા નવીનતા અને સર્જનાત્મકતાને પ્રોત્સાહન આપે છે.
2. માર્ગદર્શન કાર્યક્રમો: નીતિ માર્ગદર્શન કાર્યક્રમોનો પ્રસ્તાવ મૂકે છે, જ્યાં સફળ ઉદ્યોગસાહસિકો અને ઉદ્યોગ નિષ્ણાતો વિદ્યાર્થીઓને તેમના ઉદ્યોગસાહસિક વિચારો વિકસાવવામાં માર્ગદર્શન આપે છે.

ઉદ્યોગસાહસિક કૌશલ્યોનો વિકાસ

1. કૌશલ્ય વિકાસ: NEP 2020 ઉદ્યોગસાહસિક સફળતા માટે જરૂરી વિવેચનાત્મક વિચારસરણી, સમસ્યાનું નિરાકરણ, સંદેશાવ્યવહાર અને સહયોગ જેવા કૌશલ્યો વિકસાવવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.

2. પ્રાયોગિક શિક્ષણ: નીતિ પ્રાયોગિક શિક્ષણને પ્રોત્સાહન આપે છે, જ્યાં વિદ્યાર્થીઓ ઇન્ટર્નશીપ, એપ્રેન્ટિસશીપ અને ઉદ્યોગસાહસિકતા પ્રોજેક્ટ્સ દ્વારા શીખે છે.

ઉદ્યોગસાહસિક માનસિકતાને પ્રોત્સાહન આપવું

1. જોખમ લેવા અને સ્થિતિસ્થાપકતા: NEP 2020 વિદ્યાર્થીઓને વૃદ્ધિ માનસિકતા વિકસાવવા, જોખમ લેવા અને સ્થિતિસ્થાપકતાને સ્વીકારવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે.

2. સામાજિક ઉદ્યોગસાહસિકતા: નીતિ સામાજિક ઉદ્યોગસાહસિકતાને પ્રોત્સાહન આપે છે, વિદ્યાર્થીઓને સામાજિક અને પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ માટે નવીન ઉકેલો વિકસાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે.

➤ સંસ્થાકીય સહાય

1. ઇન્ક્યુબેશન કેન્દ્રો: NEP 2020 વિદ્યાર્થી ઉદ્યોગસાહસિકોને ટેકો આપવા માટે શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં ઇન્ક્યુબેશન કેન્દ્રો સ્થાપવાનો પ્રસ્તાવ મૂકે છે.

2. ભંડોળ અને સંસાધન: નીતિનો હેતુ વિદ્યાર્થી ઉદ્યોગસાહસિકતાને ટેકો આપવા માટે ભંડોળ અને સંસાધનો પૂરા પાડવાનો છે, જેમાં બીજ ભંડોળ, માર્ગદર્શન અને નેટવર્કિંગ તકોનો સમાવેશ થાય છે.

ઉદ્યોગસાહસિક વિચારસરણીને પ્રોત્સાહન આપીને, NEP 2020 નો ઉદ્દેશ્ય નવીનતા, સર્જનાત્મકતા અને જોખમ લેવાની સંસ્કૃતિને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે, જે વિદ્યાર્થીઓને ફક્ત નોકરી શોધનારાઓ બનવાને બદલે નોકરી સર્જક બનવા માટે તૈયાર કરે છે.

NEP 2020 (National Education Policy 2020) માં કૌશલ્ય વિકાસ (Skill Development) ને મહત્ત્વ આપવામાં આવ્યું છે, જે વિવિધ ક્ષેત્રોમાં યુવાનોને વ્યાવસાયિક અને જીવનકૌશલ્ય તરફ માર્ગદર્શન આપવા માટે કેન્દ્રિત છે. NEP 2020 નું મુખ્ય લક્ષ્ય કૌશલ્ય વિકાસને શૈક્ષણિક અભ્યાસક્રમમાં સમાવેશ કરવો છે, જેથી વિદ્યાર્થીઓને વૈશ્વિક પ્રવૃત્તિમાં આગળ વધતા કૌશલ્ય પ્રાપ્ત થાય.

NEP 2020 મુજબ, કૌશલ્ય વિકાસના કેટલાક મહત્વપૂર્ણ મૌલિક પાસાં આ મુજબ છે:

1. 10-12 વર્ષની શાળામાં કૌશલ્ય આધારિત અભ્યાસક્રમ: કૌશલ્યને સામાન્ય અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશ અપાવાની યોજના છે, જેથી વિદ્યાર્થીઓને પસંદગીના ક્ષેત્રમાં કામ માટે તૈયાર કરવામાં આવે.

2. હાઇયર એજ્યુકેશનમાં કૌશલ્ય અભ્યાસક્રમ: યુનિવર્સિટી અને કોલેજોમાં કૌશલ્ય આધારિત કોર્સ શરૂ કરવામાં આવશે, જે વિદ્યાર્થીઓને ટેકનિકલ અને પ્રોફેશનલ સ્કિલ્સ માટે તૈયાર કરશે.

3. મૂળભૂત કૌશલ્ય તાલીમ: NEP 2020 કૌશલ્ય વિકાસ માટે એડિલિગેશન સિસ્ટમ, વ્યાવસાયિક કોર્સ અને ટ્રેનીંગના માધ્યમથી વિદ્યાર્થીઓને પોતાના ક્ષેત્રમાં કૌશલ્ય પ્રાપ્ત કરવાનો મોકો પ્રદાન કરે છે.

4. હસ્તકલા અને પરંપરાગત કૌશલ્ય: પરંપરાગત કૌશલ્ય, જેમ કે હસ્તકલા, કુશળતા અને હસ્ત શિલ્પને પ્રોત્સાહન આપવું, તે પણ NEP 2020માં મહત્વપૂર્વક ચર્ચાવાયું છે.

આ રીતે NEP 2020 દેશના યુવાનોને મજબૂત અને સક્ષમ બનાવવામાં મદદ કરશે, જે સંકેત કરે છે કે તેમની કૌશલ્ય સિદ્ધિ અને વૈશ્વિક નોકરીના દૃષ્ટિકોણથી ભારતીય શિક્ષણ પદ્ધતિનું આલોકન થશે.

➤ ઉપસંહાર

નેશનલ એજ્યુકેશન પોલિસી (NEP) 2020 ભારતના શૈક્ષણિક દ્રષ્ટિકોણમાં એક મહત્વપૂર્ણ પરિવર્તન લાવે છે. આ નીતિનો મુખ્ય ઉદ્દેશ વ્યાવસાયિક અને વ્યવસાયિક જગતમાં નવા વિચારોથી આગળ વધવાનું અને ઉદ્યોગસાહસિક વિચારસરણીને પ્રોત્સાહન આપવાનું છે. NEP-2020 એ શિક્ષણની પદ્ધતિ અને દૃષ્ટિમાં મોટા ફેરફારો લાવવાનો આશય રાખે છે, જે વિદ્યાર્થીઓને માત્ર પાઠ્યક્રમીઓમાં શ્રેષ્ઠ બનાવવામાં જ નહીં, પરંતુ તેઓમાં સ્વતંત્ર અને સર્જનાત્મક વિચારધારાને પ્રોત્સાહન આપે છે. NEP-2020 એ ભારતની શૈક્ષણિક પરિસ્થિતિમાં મુખ્ય પરિવર્તન લાવતી નીતિ છે, જે દેશના ભવિષ્યના ઉદ્યોગસાહસિકોને સજ્જ કરવા માટે એક મજબૂત આધાર પ્રદાન કરે છે. આ નીતિ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓમાં નવો વિચાર, નવીનતા, અને સ્વતંત્રતા પ્રત્યેનો દૃષ્ટિકોણ વિકસાવવાનો પ્રયાસ છે, જેનો સીધો અસર એન્ટરપ્રેન્યુરશિપની દુનિયામાં જોવા મળશે. NEP-2020 એ માત્ર શિક્ષણની ધોરણોને સુધારવાના માટે જ નહીં, પરંતુ એન્ટરપ્રેન્યુરશિપને પ્રોત્સાહિત કરવાના એક મક્કમ માર્ગ તરીકે પણ કાર્ય કરે છે.

સંદર્ભ-સૂચિ

- [1] "National Education Policy 2020: A Vision for Transforming India's Education System" – Ministry of Education, Government of India.
- [2] "Entrepreneurship Education: A Global Perspective" by Pramod Verma
- [3] "Entrepreneurship and Innovation: A Global Perspective" by Robert D. Hisrich, Michael P. Peters, and Dean A. Shepherd
- [4] "Innovation and Entrepreneurship" by Peter F. Drucker
- [5] ગોસાઈ, વી.આર.(2020), જીવનશિક્ષણ, ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ

- [6] પટેલ, મ.જો.(2011), ગાંધીજીનું શિક્ષણ દર્શન, નવજીવન પ્રકાશન મંદિર.
- [7] ડાભી,પી.જી.(1993), સમૂહજીવન, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ.
- [8] વ્યાસ,એસ.યુ. અને અન્ય.(2020), ભારતીય શિક્ષણ પ્રણાલી, જી.સી.ઈ.આર.ટી.